

פרק 4 - מסחר ושירותים

מקורות והגדרות

לוחות 1-4: ע"א/אגף הגביה, ע"ה/המרכז למחקר כלכלי וחברתי

הנתונים מבוססים על קובץ חייבי ארנונה שלא למגורים בהתאם לסיווג האחיד של ענפי כלכלה, 1961, הלמ"ס. לדוגמא:

תחבורה ואחסנה - השכרת רכב, סוכנויות נסיעות, חניונים מקורים, מחסנים וכד'.

שירותים ציבוריים - משרדי ממשלה, עירייה, מוסדות חינוך, בריאות וכד'.

שירותים עסקיים - משרדי עו"ד, ייעוץ, פרסום וכו'.

שירותים אישיים - מספרות, מכבסות, בתי קפה, מסעדות, בתי מלון וכו'.

לוחות 5-8: הלמ"ס, עוסקים ופדיון בענפי המשק על פי מס ערך מוסף

מקור הנתונים על עוסקים פעילים ופדיון בענפי המסחר והשירותים הוא סקר הנערך ע"י הלמ"ס. הסקר מבוסס על מדגם מתוך רשימת עסקים שנבנתה מקובצי מע"מ. השנה לא פרסמה למ"ס נתונים לפי ערים על כן, הנתונים המופיעים בלוחות לא עודכנו הם של שנה שעברה (2008).

אוכלוסיית הסקר - אוכלוסיית הסקר כוללת את כל העוסקים הפעילים, בשנת הדו"ח של הסקר. עפ"י הגדרת העוסק, האוכלוסייה אינה כוללת בנקים, חברות ביטוח, קופות גמל, מוסדות ללא כוונת רווח ומוסדות ממשלתיים ועירוניים. כמו כן, הנתונים לענף התעשייה אינם כוללים את ענף היהלומים.

המסגרת והמדגם

המדגם הוצא מתוך מרשם העסקים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מסגרת הדגימה כללה את כל העסקים המשתייכים לקובץ מע"מ, הפעילים בשנת 2003, למעט עוסקים בענף היהלומים ועוסקים שמדווחים רק על עסקאות אקראי. שיטת הדגימה מטפלת בדינמיות של העסקים לאורך זמן.

גורם ניפוח - לכל עוסק במדגם נקבע גורם ניפוח המשקף את מספר העוסקים שהוא מייצג באוכלוסייה. הנתון של כל עוסק מוכפל בגורם ניפוח זה, וכך מספר העוסקים והפדיון מייצגים את כל האוכלוסייה.

נתונים לפי ערים - העוסקים שוייכו לערים עפ"י סמל היישוב המופיע בקובץ מע"מ. סמל היישוב של העוסק מציין מהי הכתובת למשלוח הדואר, ולא דווקא מהו מיקום העסק. עם זאת, ברוב המקרים היישוב בו מדווח העוסק מקביל ליישוב בו נמצא העסק. כמו כן, ככל שיחידת העוסק הומוגנית יותר ואינה מתפרסת על פני מספר יישובים, האומדנים מדויקים יותר.

עוסק - מוגדר במע"מ כמי שמוכר מוצרים ונכסים, או כמי שנותן שירותים במהלך עסקיו, ובלבד שאינו מלכ"ר או מוסד פיננסי וכן מי שעושה עסקת אקראי.

עוסק פעיל - מוגדר ע"י הלמ"ס כמי שהיה לו דיווח על פדיון גדול מאפס, בחודש אחד לפחות במהלך השנה. עוסק אפסי מוגדר ע"י הלמ"ס כמי שדיווח למע"מ בכל חודשי השנה הקלנדרית דיווחים אפסיים על פדיון. הנתונים בלוחות מתייחסים לעוסקים הפעילים בניכוי העוסקים האפסיים. החל בשנת 2007 מספר העוסקים מחושב בשקלול חודשי פעילות לעוסקים שפעלו רק בחלק מהשנה. כלומר עוסק שהיה פעיל רק בחודש אחד מתוך כל השנה ייספר כ-1/12 וכד'. השקלול נעשה במטרה לייצג את גודל האוכלוסייה המדויק וכדי למנוע כפילויות, במקרים בהם נפתחו במהלך השנה תיקי עוסקים חדשים המחליפים תיקי עוסקים קודמים, שטרם נסגרו במע"מ.

הפדיון - סך הפדיון כולל: פדיון חייב במע"מ, פדיון בשיעור מע"מ 0% ופדיון שאינו חייב במע"מ.

ענף כלכלי - ענף הפיננסים והשירותים העסקיים אינו כולל את הבנקים ואת חברות הביטוח משום שהם אינם מוגדרים כעוסקים מורשים. לכן, ענף זה כולל רק: סוכני ביטוח, תיווך ושירותים לענף הכספים, נכסי דלא ניידי ושירותים עסקיים ומשפטיים. בענף השירותים הציבוריים מוצגים נתונים רק על שירותי בריאות וחינוך. מוסדות המגזר הציבורי: משרדי הממשלה, עיריות ומלכ"רים אינם נחשבים כעוסקים. ענף מסחר תיקוני כלי רכב ותיקונים אחרים כולל כלי רכב, אופנועים ואופניים ומכירת דלק; מסחר סיטוני; מסחר קמעוני.

לוח 9: בנק ישראל

הלוח מבוסס על בנקים שהונם העצמי גבוה מ-200 מיליוני שקלים ומספר סניפיהם גדול מ-10.

פקדונות אחרים - פח"ק (פקדון חוזר קרדיטורי), פקדונות צמודים למדד ופקדונות צמודים לשער החליפין.

קופת גמל - החל בשנת 2007 הבנקים פסקו לדווח על קופות גמל מאחר ורובם מכרו אותן במסגרת הרפורמה בשוק ההון.

לוחות 10-12: הבורסה לניירות ערך, ת"א

תיאור והסבר

1. עסקים ושירותים (לוחות 4.1-4.4)

החל בשנת 2009 עברה עיריית תל-אביב-יפו למערכת חדשה של חיוב וגביית ארנונה (מחוג"ג). הנתונים המופקים משנת 2009 מופקים מהמערכת החדשה. על כן, השוואת נתוני 2009 לנתוני 2008 בעייתית, שכן ההבדלים יכולים לנבוע משינוי בהגדרות בין המערכות ולא משינוי אמיתי. אם כן, מומלץ להסתכל על השינויים לאורך זמן ולא להתייחס להשוואה נקודתית בין שנת 2008 לשנת 2009.

לפי הנתונים בקובץ חייבי ארנונה שלא למגורים, הגיע מספר יחידות העסקים והשירותים בסוף שנת 2009 ל-50,913 ושטחן הסתכם בכ-11.1 מיליון מ"ר. סה"כ מספר יחידות העסקים היה בירידה מתונה בשנים 1999-2006, ובעלייה מתונה בשנים 2007-2009. כך שמספר יחידות העסקים בשנת 2009 נמוך ב-1% בהשוואה למספר היחידות בשנת 1999. לעומת זאת, שטח היחידות נמצא בעלייה מתונה בעשור האחרון. סה"כ שטח היחידות בשנת 2009 גבוה בכ-18% בהשוואה לזה של שנת 1999. יש לציין שלעיתים השינויים בין השנים נובעים משינויים מינהליים בקובצי הארנונה.

בעשור האחרון (1999-2009) הירידות הגדולות ביותר במספר היחידות ובשטחן היו בענפים: מסחר סיטוני, בנייה וביטוח. העלייה הגדולה ביותר הייתה בענף בנקאות וכספים, עלייה של 64% במספר היחידות ו-57% בשטחן בעשור האחרון.

מניתוח התפלגות היחידות העסקיות בין הענפים השונים בשנת 2009 עולה כי חלק הארי של היחידות (42%) משמש לשירותים, קרוב לשליש (כ-30%) משמשות למסחר (רובן למסחר קמעוני), 13% מהיחידות משמשות לתעשייה, כ-13% לאחסנה, תחבורה ותקשורת, שאר היחידות משמשות לבנייה ותחומים אחרים. התפלגות זו לא השתנתה באופן משמעותי בעשור האחרון.

2. עוסקים פעילים ופדיון בענפי המסחר והשירותים (לוחות 4.5-4.8)

החל בשנת 2007 מספר העוסקים הפעילים לפי ערים מחושב בשקלול חודשי הפעילות. כלומר, עוסק שהיה פעיל רק בחודש אחד מתוך כל השנה ייספר כ-1/12 וכד'. על כן, לא ניתן להשוות את נתוני העוסקים הפעילים משנת 2007 והלאה לנתונים משנים קודמות. השנה לא פרסמה למ"ס נתונים לפי ערים. על כן, הנתונים המופיעים בלוחות לא עודכנו והם של שנה שעברה (2008).

מספר העוסקים הפעילים בעיר בענפי המסחר והשירותים הגיע ב-2008 ל-44,500. עלייה של כ-2% בהשוואה לשנת 2007. הפדיון עמד על 174,398 מיליוני ש"ח, עלייה של כ-3% בהשוואה לאשתקד.

רוב העוסקים הפעילים בתחום המסחר והשירותים התרכזו בשנת 2008 בענף השירותים העסקיים, נכסי דלא נידי והשכרה (41% מהעוסקים); ובענף המסחר, תיקוני כלי רכב ותיקונים אחרים (22% מהעוסקים). גם רוב הפדיון (70%) הגיע מענפים אלו (כ-29% מענף השירותים העסקיים והנדל"ן וכ-41% מענף המסחר והתיקונים).

בחמשת השנים האחרונות לא חלו שינויים משמעותיים בהתפלגות העוסקים הפעילים על פני ענפי המסחר והשירותים בעיר. שינויים קלים חלו בשל שינוי שיטת הדגימה בשנת 2004 וכן בשל הוספת הקטגוריה של תחבורה, אחסנה ותקשורת בשנת 2006.

בשנת 2008 ת"א-יפו מהווה מוקד פעילות בענפים הבאים: בנקאות, ביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים (20% מהעוסקים הפעילים בישראל ו-43% מהפדיון נמצא בת"א-יפו); שירותים אישיים ואחרים (כ-22% מהעוסקים וכ-33% מהפדיון בישראל); ענף שירותים עסקיים, נדל"ן והשכרה (19% מהעוסקים הפעילים בארץ ו-29% מהפדיון).

3. בנקים ובורסה לניירות ערך (לוחות 4.9-4.12)

ת"א-יפו מהווה מרכז עסקים חשוב בישראל ובענף הפיננסיים זה בולט במיוחד; לפי סקרי כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2009, מועסקים בענף הבנקאות, ביטוח ופיננסיים בת"א-יפו מהווים כ-39% מסה"כ המועסקים בענף זה בכל הארץ. בשנת 2009 פעלו בעיר 165 משרדי בנקים, המהווים 15.7% מסה"כ משרדי בנקים בישראל. מספר המשרות במשרדי הבנקים בעיר מגיע ל-20,057 המהווים 55.3% מסה"כ המשרות במשרדי הבנקים בישראל. מספר משרות בממוצע למשרד לבנק גבוה במיוחד בת"א-יפו בהשוואה לערים הגדולות ובכל הארץ: כ-122 משרות למשרד לעומת כ-21 משרות למשרד בירושלים, כ-22 בחיפה וכ-35 בישראל. גם הפעילות בבנקים היא בהיקף רחב: מספר פקדונות ותוכניות במטבע ישראלי מגיעים ל-11.1% מסוגי החשבונות הללו בבנקים בישראל. מספר פקדונות במטבע חוץ בבנקים בעיר מגיע ל-23.4% מסה"כ הארצי.

בשנת 2009 מסתמנת יציאתם של שוקי ההון בעולם וגם בישראל מהמשבר החרף שפקד אותם בשנתיים האחרונות. במהלך 2009 המגמות השליליות התמתנו ונראה שיפור בשווקים. עליות השערים בשנת 2009 היו תגובה טבעית לירידות השערים החדות בשיא המשבר. מדד ת"א-25 עלה בכ-70% ובסוף השנה הגיע לרמה גבוהה מזו של ערב המשבר בספטמבר 2008.

שוק המניות - בשנת 2009 התאפיין המסחר בישראל, כמו גם בבורסות בעולם, בעליות שערים שלווה בתנודתיות רבה במיוחד בחודשים יואר ופברואר. בבורסה בת"א החלה מגמת עליות השערים כחודשיים לפני שנצפו מגמות חיוביות בבורסות הגדולות בחו"ל. בסיכום שנתי טיפס מדד ת"א-25 בכ-90% מהשפל של נובמבר 2008. עלייה שנתית של כ-135% נרשמה במדד ת"א-75 בעקבות זינוק של יותר מפי חמישה בשעריהן של חמש מניות הקשורות לקידוחי הגז שנתגלו מול חופי ישראל.

שוק תעודות הסל (מוצרי מדדים) - המשיך להתפתח גם בשנת 2009, בשנה זו נוספו 70 תעודות סל מסוגים שונים. תעודת סל הינה נייר ערך הנסחר בבורסה, העוקב אחר מדד מסוים (מקומי או בינלאומי) ומבטיח למחזיק בו את שיווי המדד או המניות המרכיבות אותו. ישנם גם 'תעודות בחסר' שהן תעודות העוקבות אחר מדד מסוים אך במהופך וכן תעודות על שוק אג"ח. בסוף שנת 2009 נסחרו 375 סדרות של מוצרי מדדים המהווים 20% ממחזור המסחר בשוק המניות וממחזור המסחר באגרות חוב לא ממשלתיות. שיווי החזקות הציבור בנובמבר 2009 הסתכם לכ-43 מיליארד שקל עלייה של כ-85% לעומת סוף שנת 2008.

שוק האג"ח - בסוף שנת 2008 החלו עליות בשערי אגרות החוב והן התעצמו בהמהלך שנת 2009. בסיכום שנתי נרשמו עליות שערים חדות בשערי אגרות החוב של עד 45%. שערי אגרות החוב הממשלתיות, שלא נפגעו במשב אשתקד, רשמו השנה עלייה של עד כ-12%.